

λαγού του ελληνικού κόσμου, ἐν Βασπόρμ, Κυρήνη, Μυρίνη κλπ. (πρβ. Poltier και Reinach. Bull. de Corr. hell. VII σελ. 92 και ἐξ.) Πρὸς τοῦτους εἶναι πιθανόν, ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ ἐξετιμᾶτο μᾶλλον ὁ πλοῦτος τῶν κοσμημάτων καὶ τὸ πολυποικίλον καὶ ζωγραφικὸν τῶν συνθέσεων ἐπὶ τῶν βοιωτικῶν ἀγγείων ἢ ἡ μεγαλύτερα ἀπλότης, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀκριβεία τῶν ἀπεικινῶν.

Ἰπολείπεται νὰ εἰπώμεν καὶ περὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ταναγραϊκοῦ ἀγγείου, ἧτις δὲν εἶναι μὲν δυνα-

τὸν νὰ ὀρισθῇ ἀκριβῶς, ἀλλ' ἐν σκεφθῶμεν, ὅτι οἱ Βοιωτοὶ παρέλαβον τὴν τέχνην παρὰ τῶν Ἀθηναίων (1), ὅτι κατὰ συνέπειαν ὁ ἰδιώτων τοῖς Βοιωτοῖς βυθιμὸς ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναπτυχθῇ πρὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δὲν θὰ διστάσωμεν νὰ ὀρίσωμεν ὡς χρόνον τῆς κατασκευῆς τοῦ ἐν πίν. 7^ο ἐκδομένου ἀγγείου τὸ τέλος τοῦ τεταρτοῦ ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρίτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ.

Χρ. Δ. ΤΣΟΥΝΤΑΣ

ΤΡΙΑ ΛΙΘΙΝΑ ΑΓΑΛΜΑΤΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

(Ὅρα πίν. 8).

Τὰ ἐν τῷ 8^ῳ πίνακι ἀπεικονιζόμενα τρία λίθινα (1) ἀγαλμάτια ἀνήκουσιν εἰς τὰ τελευταῖα εὐρήματα, τὰ ὅποια ἔφερον εἰς φῶς ἢ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Παρθενῶνος γενομένη κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνασκαφῇ ἢ μάλλον ἀνακάθαρσις, τῆς ὁποίας σύντομον περιλήψην ἐδώσαμεν ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος ταύτης. Καὶ τὰ τρία ταῦτα ἀγαλμάτια, ὡς ἄπλου βλέμμα ἐπὶ τοῦ πίνακος δεκνύει, μαρτυροῦσι χρόνους τέχνης ἰκανῶς ἀρχαίας. Τὸ ἐν τούτων, τὸ μεσαῖον, εἶνε καὶ τὸ καλλίτερον διατηρημένον (2). Τὰ δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ μεσαίου ἀπεικονισθέντα ἔχουσι πλειοτέρας κολοβώσεις καὶ ἀποτριβὰς, τὰς ὁποίας εὐκόλως παρατηρεῖ τις ἐπὶ τοῦ πίνακος. Ἡ ἀπεικόνισις αὐτῶν παριστᾷ μίαν μόνην ὄψιν, τὴν κατ' ἐνώπιον, ἐνῶ, ἵνα δοθῇ πλήρης καὶ ἀκριβὴς αὐτῶν ἰδέα, εἶδει νὰ ἀπεικονισθῶσι καὶ κατ' ἄλλας ὄψεις, καὶ μάλιστα ἀφοῦ εἶνε ἐπιμέλως ἐξεργασμένα καὶ

ὄλα αὐτῶν τὰ μέρη. Ἄλλ' ἐπειδὴ διὰ πολλοὺς λόγους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῇ τῶρα τοῦτο, ἡ δὲ ἐπιθυμία ἡμῶν ἦτο νὰ παρᾶσχῶμεν ὅσον τάχιστα τοῖς φιλαρχαίοις ἰδέαν τινὰ αὐτῶν, ἀφοῦ μάλιστα προσηγγεῖλαμεν πρὸ πολλοῦ τὴν μετ' ἀπεικονίσσεως ἔκδοσιν των (2), ἤρξασθήμεν νὰ τὰ ἀπεικονίσσωμεν ἔστω καὶ κατὰ μίαν αὐτῶν ὄψιν, τὴν κατ' ἐνώπιον (3).

Τὸ ἐν μέσῳ ἀπεικονιζόμενον σωτέρον καὶ μετῶν τῶν ἄλλων δύο ἀγαλματίων (ὑψ. 0,83) παριστᾷ μορφὴν γυναικείαν ἐν ποδῆρι γιγῶνι, στενοουμένῳ πρὸς τὰ κάτω καὶ καταλήγοντι εἰς πτυχὰς σχισιά-

(1) Τοῦτο σὺνθεμῶν γρηῃ ἀποδείξεως, ὡς ἦτον ὁ Ἀθηναῖος Πιόσις, ὁ ἐν Τανάγρα ἐργαζόμενος (πρβ. Revue arch. 27 σελ. 171 καὶ Collignon Catalogue pl. ἀρ. 787 καὶ 802) καὶ αἱ τῶ ὄπ' ἀρθ. 4 περιγραφέντος αὐτοῦ γυναικὸς πρόκεινται τεμνίσματα ἐπιγραφ.

(2) Ὅρα Ἀρχ. Ἐφημ. περίοδ. Γ', τεύχ. I σελ. 42 ἀρθ. 20, 21.

(3) Ἡ φησιτολογία ἐγένετο μετ' ὅλης τῆς δυνατῆς προσοχῆς ἐπὶ τῶν παρ' ἡμῖν καλλιτέρων τεχνιῶν τοῦ εἴδους τούτου, τῶν ἀδελφῶν Ρουμειδῶν, γνωστῶν τοῖς ἀρχαιολόγοις καὶ τοῖς καλλιτέχναις ἐκ τῶν φωτοτυπιῶν τῶν ἐν Ὀλομείᾳ ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἀνακαλυφθέντων ἔργων καὶ ἡμῶς ἐκ τῆς ἀπεκρίσεως ταύτης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνωσκον ἀπληθῆς εἰς τὸ ἀναγνώσασθαι πολλὰ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἰδίᾳ τις ἐκ τῆς θέας τοῦ πρωτοτύπου, μάλιστα δὲ διὰ τὴν διακρίσιν τοῦ πρωτύπου.

(1) Τὸ βάρβαρον καὶ τῶν τριῶν ἀγαλματίων εἶνε Πάριον.

(2) Ἀποσκορμιμένη εἶνε ἡ δεξιὰ χεὶρ ἀπὸ τοῦ ἀρσένου, τῆς ἀριστερῆς ἄλλοτε οὐ ἀντίμαρ καὶ οἱ ἄραοὶ δάκτυλοι, προσεῖθ' ἐπὶ ἰκανὸν μέρος τοῦ πτυχῶ, ὅπερ διὰ τῆς χειρὸς ταύτης κρατεῖται. Πλὴν τούτων ἔχει καὶ μικρὰς τινὰς ἀποτριβὰς ὁ λίθος, μάλιστα δὲ περὶ τῶν μεσῶν.

κοειδεις (Luftenartig) κατά τους πόδας (1)· επί του χιτώνος φέρει επίβλημα ἐν πτυχαις θυμαλαῖς ἀκριβῶς τῷ σώματι κατά τὸν ἀρχαῖον τρόπον ἐφαρμοζόμενον καὶ οἰοῖται ἐπιτεκολλημένον, κατεργόμενον δὲ μέχρι τῆς κοιλιακῆς χώρας· ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς διαδόμα πλατῶ. Τῇ ἀριστερῇ χειρὶ κρατεῖ πτηνὸν τι δυσδιάγνωστον, ἄτε ἀποκεκομμένον ἀπὸ τοῦ μέσου (περιστεράν); Ἰγνή χρωμάτων σώζει τὸ ἀγαλμάτιον, ἐρυθροῦ μὲν κατὰ τὴν κόμην, τοῦσδε ὑποδοδεμένους πόδας καὶ ἐνισχού τῆς ἐσθῆτος, μέλανος δὲ κατὰ τὰς θφῆρας καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, κυανοῦ δὲ τέλος κατὰ τὰς σχιδαιοειδεις τοῦ χιτώνος πτυχῶς.

Ἡ κόμη, δισευρασμένη κατὰ συνήκην καὶ ἐπιτεθειμένη ὡσερ φενάκη, κατέρχεται ὅπισθεν μακρὰ καὶ πλατεῖα ἐπὶ τῆς ῥάγεις ὡσερ καὶ εἰς ἄλλα ἀρχαῖοι ῥυθμοὶ ἀγάλματα. Τὸ μέτωπον ἔχει ἱκανὴν κυρτότητα, εἶνε γαμψὸν καὶ κλίνει πρὸς τὰ ὀπίσω. Αἱ θφῆρες εἶνε οὐχὶ μόνον διὰ χρώματος, ὡς ἐρρήθη, ἀλλὰ καὶ πλαστικῶς δεδηλωμένα, σχηματίζουσαι μικρὰν τινα γωνιώδη ἐξοχὴν (γῆσσα ὀφρύων). Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶνε συμμετρικοί, προβεδληρότεροι καὶ ἔχουσι κλίσιν εὐθεῖαν πρὸς τὴν βῆνα· οἱ βολβοὶ αὐτῶν παριστάσι κύρτωσιν ἐπιαισθητήν, αἱ δὲ κόραι ἐδηλοῦντο διὰ χρώματος, οὗ τινος μικρὰ τινα ἴγνη ἐσώθησαν. Τὸ βλέμμα εἶνε ἀόριστον καὶ ἐστερημένον ἐκφράσεως. Ἡ ρίς ἔχει ἐλαφρὰν τινα καμπὴν κατὰ τὴν ρίζαν, τὰ δὲ περὶ τὴν αὐτῆς εἶνε ἱκανῶς δεδηλωμένα καὶ τὸ σφαιρικόν στρογγύλον. Τὰ χεῖλη εἶνε ἐπίμεστα καὶ ἔχουσι τὸ τε φίλτρον καὶ τὴν νύμφην ἱκανῶς δεδηλωμένα. Ἡ κλίσις τῆς πρὸς τὸν λαϊκὸν γραμμῆς τῆς σιαγόνας εἶνε σχεδὸν ὀριζόντιος. Τὰ ὦτα εἶναι μεγάλα καὶ τεθειμένα γαμψά, κλίνουσι δὲ πλαγίως ὀλίγων καὶ ἔχουσι τὸν ἀκουστικὸν πόρον δεδηλωμένον. Αἱ παρειαὶ εἶνε εὐτραφεῖς μαλλῶν καὶ σαρκώδεις, τὸ δὲ πρόσωπον ὡσεὶ οἶδος, ἀλλ' ὅχι καὶ ἄμοιρον ἀποστρογγυλώσεως τινος. Ἐχεῖ τὴν ἐκφραστικὴν σοβαρὰν πως, καὶ ἐλλείπει ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τὸ τυπικὸν ἐκεῖνο μεϊδιμα, μολὶς ὑπαλινδάνων.

(1) Ὁ γένιον ὅσως διατείνεται ἐν τῷ μέσῳ καθεύτης ὑπὸ πλατείας ταινίας ὁμοίως τῇ τοῦ χιτώνος τῆς Δερσιδιανῆς Ἀθήνας, ἐφ' ἣς παρατηροῦνται ἴγνη χρωμάτων ὡστε οὐδέμια ἀριβόλα ἐπὶ παριστάτω ποτε ἐπ' αὐτῆς γραπτὸς τῆς κώμοσ.

Τὸ δεύτερον τῶν ἀγαλματίων (ὑψ. 0,83), ἐν ἀριστερῇ τοῦ ὄρωτος, τὸ ὁποῖον ἐκτός τῶν ἄλλων κολοβάσεων ἔπαθε πολλὰς βλάβας κατὰ τὸ πρόσωπον (1), ἔχει τὴν κόμην δισευρασμένην ἐπίσης κατὰ συνήκην καὶ περιβεβλημένην ὑπὸ πλατεῶς διαδήματος, λεπτότερον τι ὅμως ἐξευρασμένην καὶ κατοισχυν εἰς πλοκάμους, ὅστινες καταπίπτουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀνά τρεῖς ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἡ τῆς ἐσθῆτος πτύχωσης εἶνε πλουσιωτέρα καὶ χαριέστερον ἐξευρασμένη τῆς τοῦ πρώτου περιγραφέντος ἴγνη ἀγαλματίου. Σώζει δὲ τοσοῦτα καὶ χρώματα ζωηρότητα κατὰ τὴν κόμην καὶ κατ' ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐσθῆτος, ἀποβαίνον διὰ τοῦτο μοραδικόν (2).

Μετὰ γάρτοι, δὲ λεπτότητος καὶ ἐπιμελείας στανίας εἶνε ἐξευρασμένη μάλιστα ἡ ψὰ τοῦ ἐπιβλή-

(1) Τὸ σφαιρικόν τῆς ρίνοσ, τοῦ ἀνω χελίουσ τὰ κερὶ τὸ φίλτρον μέρη, τοῦ δὲ κάτω τὰ κερὶ τὴν νύμφην, προετὶ δὲ τῆς κεφαλῆσ τὸ πλαστον τὸν βρεγματικὸν ὁσῶν εἶναι ἀποκεκομμένα. Ἀποτρεφῆσ δὲ ἔχουσιν οἱ ὀφθαλμοί, αἱ παρειαὶ καὶ τὸ κηνόνον (kinn).

(2) Δὶν περιγράφουμιν τὰ χρώματα, διὸτι γνωστοῦ τοῖσ πῶτι τυγάνει, ὅτι καὶ ἡ λεπτομερεστερὰ περιγραφή δὲν ἔδραται νὰ δώσειν μαντεῖον κερὶ αὐτῶν ἰδίων. Διὸ ἀρσώμεθα νῦν νὰ σημειώσωμιν μόνον ἐπιθετὰ τὰ ἔμρη τοῦ ἀγαλματίου χρώματα, ἐπιμνησάσωμιν νὰ ὀρισώσωμιν ἐν αὐτοῦ γένου καὶ τῶσ τὴν ἐγγράμμου αὐτοῦ ἀποκένωσιν. Τῶτε θὰ συνελθώσωμιν, ὡσ ἐλαχιστὸν, ἐν ἰδίῳ συγγραμμάτι κατὰ τὰς ἴγνηματικῶν ἀπεικονίσεωσ, τὰσ ὁποίασ ἐπιλοπόνθησ ἐν τῆσ Ἀρχαιολογικῆσ ἱγνῆσ Ἐστιαρικῆσ ἐξισχεμένησ τοῦ x Gillieron γραφῆσ, καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἴγνηματικὰ πλαστικὰ ἔργα τῆσ Ἀκροπόλεωσ, ὁσα εἰρήθησαν κατὰ τὴν γινομένην τὴν παραλόθον ἐπὶ ἀνασκαφῆσ. Τὰ ὅμοια χρώματα τοῦ ἀγαλματίου διαπονοῦνται εἶνε δύο κατηγορίασ, τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὰ εἰ κ ο ἴ α α χροματικὸν (lockfarben), ἄτινα εἶνε τὸ βαθύ κυανόν (bleu foncé) καὶ τὸ μελαν (noir) ἢ δὲ δυτέμια τὰ ε ο ο ο ο ἰ α (colorants), ἄτινα εἶνε τὸ πορφυροῦν (pourpre) καὶ τὸ κίτρινον (jaune). Πάντα τὰ χρώματα τοῦτα μετὰ τῶν διαφόρων αὐτῶν ἀποχρωμάτων (nuances) διαπονοῦσιν ἐν ἀρσῶν ἀνωμασίῃσ καὶ ὄντεσ ἀλλήνεσ τὴν ἐσθῆτα καὶ τὴν κόμην. Ἀλλὰ καὶ τὰ γυνὰ τοῦ ἀγαλματίου μέρη πορφυροῦσιν ἴγνη τὸ ἰνδύσωμιν, δὲ τὴν ἄκραν μάλιστα τοῦ μαρμεροῦ λιόστωσ, νὰ ἐκίσωμιν δὲ ἴγνησ καὶ τὰ ἄτι ποτε καχρωματικῶν δὲ ἔλαφρῶσ τινωσ καὶ ἀμύδρασ ἐπιχρωμάσεωσ. Διὸ τὸ ἀγαλμάτιον κατατεχνοῦμένον ὄν ἐπὶ τοσοῦτωσ αἰῶνωσ εἰς βάθος 5,80 Γ. Μ., ὄν ἠθῆλον βεβαίωσ διατηρήσῃ σὺμμεταν στυλκνῆτητα κατὰ τὰ γυνὰ μέρη, ἂν ἔντο καὶ κατ' αὐτὰ καχρωματικῶσ μῶν. Πλῆν τοῦτω τὴν εἰκασῶν μοσ τούτην, δὲ τὰ γυνὰ μέρη ἴγνη καχρωματικῶσ, ἰνεσῶνται εἶτε μάλλον καὶ οἰσθητικῶσ λόγοσ, ὅτι ὄντοσ ἐθέλντωσ τῶν γυνῶν μερῶν ἀχρωματιστῶν, νὰ προέκταντ ἀντίθετωσ πρὸσ τὰ ζωηρὰ τῆσ ἐσθῆτωσ χρώματα καὶ διατάρησ τῆσ ἀρμονίασ τοῦ ὄλω χρωματισμοῦ, ὅπῃ τινε ἀσφιστικῶν πρὸσ τὸ λεπτόν σίδημωσ τοῦ καλοῦ τὸ διαφῆρον τοῖσ ἀρχαῖωσ. Σημῶστων προετὶ, δὲ καὶ σήμερον πολλοὶ τεχνῆται, ὅπωσ δῖωσιν εἰς τὰ ἔργα τῶν γλυκῶστικῶν τῶν ἐκπάρτεωσ, καὶ ἄλλωσ τὸ κατεπλεον καὶ ἀπότηρον τοῦ μαρμεροῦ χρομῆα διὰ χρωματισμοῦ ἀμύδρωσ καὶ λαθνοῦτωσ.

ματος (1). Ὁ πῆχυς τῆς δεξιᾶς χειρὸς τοῦ ἀγαλματίου ἦτο ἐνθετος, ὡς δεικνύει καὶ ἡ ἐπί τῆς εἰκόνος κατὰ τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βραχίονος παρατηρούμενη ὀπή. Τῇ ἀριστερᾷ, ὡς ἀποκεκομμένη ὀλίγον ἄνω τοῦ ἀγκῶνος, χεὶρ ἀνεθεῖ τὸν χιτῶνα, ὡς δεικνύουσι αἱ κυρταί, πρὸς τὰ ἄνω στρέφόμεναι πτυχαὶ αὐτοῦ (2). Τὸ μέτωπον ἔχει καὶ ἐνταυθα κυρτότητά τινα, εἶνε ὅμως εὐρύτερον καὶ δὲν ἔχει μεγάλην τὴν κλίσιν πρὸς τὰ ὀπίω. Οἱ βολβοὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχουσι μικροτέρην κυρτότητα καὶ εἶνε μᾶλλον πεπλατυσμένοι (aplaties) ὁ δὲ πρὸς τὴν ῥίνα κανὼς αὐτῶν εἶνε ἰκανῶς δεδηλωμένος. Τὰ ὄψα κοσμούμενα διακοιθεῖσιν ἐνωτίοις μετὰ γεγραμμένων προσωπῶν καὶ κοκκίω χρομῶν ῥοδάκων, κείνται ὑψηλὰ καὶ ἔχουσι τὸν ἀκουστικὸν πόρον ἀδήλωτον. Ἡ ὀπὸ τὸ πηγυρίον (kinni) πρὸς τὸν λαίμον διήκουσα γραμμὴ δὲν εἶνε ὀριζήντων, ἀλλὰ κεκλιμένη πρὸς τὰ κάτω. Τὸ ὀλίγον σῆμα τοῦ προσωποῦ ἀποβαίνει ἐνεκα τοῦ ἦττον σαρκώδους καὶ εὐτραφεῖς τῶν παρεπιώ ὡσεὶ δέστερον¹⁾ τὸ δὲ τυπικὸν τέλος μεδίαιμα εἶνε δεδηλωμένον ἰκανῶς.

Τὸ δὲ τρίτον (ὑψ. 0,223), τὸ ἐν δεξιῇ τοῦ ὀρώματος ἀγαλμάτιον, ἔχει τὴν αὐτὴν τῆς κόμης διασκευὴν πρὸς τὸ προηγούμενον, ὡς καὶ τὴν αὐτὴν περίπου πύχωσιν τῆς ἐσθῆτος²⁾ ὑπερτερεῖ ὅμως τοῦτο κατὰ τὸ λεπτόν, τὸ ἀπλοῦς καὶ τὸ εὐθύγραμμον τῶν πτυχῶν. Σῶζει δὲ καὶ τὸ ἀγαλμάτιον τοῦτο ἰκανῶς τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα περὶ τὴν κόμην, καὶ τὸ ἐρυθρὸν καὶ κυανοῦς κατὰ τὴν ὄψαν τοῦ ἐνδύματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἔχουσι καὶ ἐνταυθα ὀριζήντων τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ῥίνα καὶ εἶνε πεπλατυσμένοι κατὰ τοὺς βολβοὺς. Τὰ ὄψα εἶνε θεθειμένα λίαν ὑψηλὰ καὶ ἔχουσι ἀδήλωτον τὸν ἀκουστικὸν πόρον. Τὸ πρόσωπον εἶνε ὡσεὶ δὲ, τὸ δὲ μέτωπον εὐρὺ καὶ ἔχει ποιᾶν τινα κύρτωσιν. Τὸ τυπικὸν μεδίαιμα εἶνε λεπτότερον καὶ χαριέστερον πως ἐνταυθα,

(1) Περιφερεῖς κατὰ τὴν πῆχυον εἰς δύο κορμῶν γυμνασίου ἀρχαίων ἀγαλμάτων, ἀνακαλυφθέντες νεώστῃ ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῆς Ἐλισσοῦς.

(2) Περιοδὸς τῆς τεχνικῆς ἐπιπέσια (mouff) τῆς κατὰ τὸν γιγῶνα πυγμάχου παρατηρεῖται εἰς ἀρχαῖον ἀγάλματι τῆς Ἀρσινόης τοῦ ἐν Λαδῶν μουσείῳ, ἥτις εἶνε ἀποκομμένη ἐν Clario Museo de Sculpture, τόμ. 3 πῆν. 319, ἀρθ. 844 = Bouillon Musée des antiquités 15 = Gerhartl Abbild. zu den Gessam. Akad. Abhandl. u. klein. Schriftl. Plv. 30, ἀρθ. 2. Πρῶλ. καὶ πῆν. 28, ἀρθ. 4, 5 καὶ 6.

ἐκφεύγον τὸ τραπὺ ἐκεῖνο καὶ ὅλος τυπικόν, ὅπερ παρατηρεῖται συνήθως εἰς ἄλλα ἀρχαῖα ἔργα κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ τύπου τοῦτου. Πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἔκφρασις δὲν ἐμφαίνεται καὶ ἐνταυθα ὡς περ καὶ εἰς τὰ δύο προηγούμενα.

Συγκρίνοντες τὰ τρία ταῦτα ἀγαλμάτια εὐρίσκωμεν διαφορὰς τινὰς μεταξύ των. Ὁτῶν π. χ. τὸ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πίνακος σωότερον ἀγαλμάτιον ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς προβεβληκότας καὶ τοὺς βολβοὺς κεκυρτωμένους, τὰ χεῖλη ἐπίεστα, τὰ ὄψα θεθειμένα χαμηλὰ καὶ μὲ τὸν ἀκουστικὸν πόρον δεδηλωμένον, τὸ μέτωπον χαμηλὸν καὶ κυρτὸν καὶ τὰς παρειὰς εὐτραφεῖς μᾶλλον καὶ σαρκώδεις. Τὸ ἐν ἀριστερᾷ τοῦ ὀρώματος, τὸ ὅποσον περιεγραψάμεν δεύτερον, ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἦττον προβεβληκότας καὶ τοὺς βολβοὺς πεπλατυσμένους, τὰ χεῖλη ἦττον ἐκπεφρασμένα, τὸ μέτωπον εὐρὺ καὶ ὀλιγωτέραν ἔχον τὴν κύρτωσιν, τὰ ὄψα ὑψηλὰ θεθειμένα καὶ μὲ τὸν ἀκουστικὸν πόρον ἀδήλωτον, τὰς παρειὰς ἦττον σαρκώδεις καὶ εὐτραφεῖς καὶ τὸ τυπικὸν μεδίαιμα ἰκανῶς δεδηλωμένον. Τὸ δὲ τρίτον, τὸ ἐν δεξιᾷ τοῦ ὀρώματος, ἔχει τὰ αὐτὰ περίπου χαρακτηριστικὰ τοῦ δευτέρου, διαφέρει ὅμως κατὰ τὸ τυπικὸν μεδίαιμα καὶ κατὰ τὴν ἐπιχειρημένην πανταχοῦ λεπτότητα καὶ χάριν. Ἐκ πρώτης δὲ ὄψεως ἔννοοι τις ὅτι ὁ τεχνίτης κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ καταστήσῃ τὸ ἔργον του λεπτότερον, χαριέστερον, εὐγενέστερον. Ἄπασαι ὅμως αἱ διαφοραὶ αὗται φρονομεν, ὅτι δὲν δεικνύουσι καὶ διαφορὰν χρόνου τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μᾶλλον προκλύπτουσι ἐκ τοῦ ἀτομικοῦ χαρακτήρος ἐνὸς ἐκάστου τῶν τεχνιτῶν. Ὁ θεμελιώδης τύπος εἶνε εἰς πάντα κοινός. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ ἐλλείπει παντελῶς ἐκ τῆς ἐκφράσεως τῶν προσώπων³⁾ τὸ βλέμμα εἶνε ἀόριστον ἐν πᾶσι, καὶ οἱ ποιήσαντες αὐτὰ τεχνίται φαίνονται ἀόκητα δεσμευμένοι ὑπὸ περιορισμῶν ἐκ συνθήκης καὶ κατὰ παράδοσιν παραδεχόμενοι.

Κατὰ τὰ εἰρημένα, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἀγαλμάτια εἶνε ἔργα τῆς ἀρχαιότερας ἀττικῆς ἐργασίας καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν αὐτὴν περίπου εποχὴν. Ἄλλὰ ποῖα εἶνε ἡ ἐποχὴ αὕτη, καὶ ποῦ πρέπει να καταταχθῶσιν, ἵνα λάβωσι τὴν οἰκίαν αὐτῶν θέσιν ἐν τῇ

τέχνη; Τοῦτο εἶνε τὸ ζήτημα τὸ ὅποιον θά μας ἐπαγγολήσῃ ἐν τοῖς ἐπομένοις. Ἐάν θελήσωμεν νὰ κατατάξωμεν τὰ ἔργα ταῦτα ὡς ἐκ τῆς ἐργασίας των, συγκρίνοντες τα πρὸς ἄλλα παλαιότερα καὶ νεώτερα ἔργα τῆς ἀρχαιότερας ἀττικῆς τέχνης, δυνάμεθα γενικώτερον μόνον νὰ εἰπώμεν, ὅτι παλαιότερα μὲν τῶν ἡμετέρων ἀγαλματίων εἶνε τὰ ἀκόλουθα:

Α'. Νεανικὴ τις κεφαλή, εὐρέθεισα ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως, ἐν τοῖς εἰρηπείοις τοῦ Ἀσκληπείου, ἦν ἐξέδωκεν ὁ Albert Dumont ἐν *Monuments Grecs*, ἀριθ. 7. 1878, πίν. I.

Β'. Κεφαλή ἀθλητοῦ, εὐρέθεισα ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ ἐργοστασίου τοῦ ἀερίοφωτος, ἦν ἐδημοσίευσεν ὁ O. Rayet ἐν *Monuments Grecs*, ἀριθ. 6. 1877, πίν. I.

Γ'. Κεφαλή Ἀθηναῖς ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἐκδοθεῖσα ἐν τῷ δευτέρῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος ταύτης, πίν. 4 ὑπὸ Δ. Φιλίου.

Δ'. Κεφαλή γυναικεία ἐξ Ἐλευσίνος, ἐκδοθεῖσα ἐπίσης ὑπὸ Δ. Φιλίου, ἐθα ἀνωτέρω, πίν. 5.

Ε'. Ἡ ἐν ταῖς περὶ τὸ Δίπυλον ἀνασκαφαῖς εὐρέθεισα ἀνάγλυπτος κεφαλή νέου ἀγενείου, διασκοροβόντος, ἐκδοθεῖσα πρῶτον ὑπὸ A. Kirchhoff καὶ E. Curtius ἐν ταῖς *Abhandlungen der Kön. Akademie der Wissenschaften zu Berlin* 1873, καὶ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Στεφάνου Κουμανούδη ἐν Ἄρχ. Ἐφημ. περιόδ. Β', σελ. 484, πίν. 71 Γ' καὶ ὕπ' ἄλλων κατόπιν.

Νεώτερα δὲ ταῦτα:

Α'. Κεφαλή γυναικεία ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως, ἦν ἐξέδωκεν ὁ Δ. Φίλιος ἐθα ἀνωτέρω, πίν. 5.

Β'. Γυναικεία μορφή ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἐπίσης, σωζομένη μέρη τοῦ ὑπὸ τοῦ μαστοῦ τοῦ Ἰωάννου μέρους, ἦν περιεγράψαμεν ἡμεῖς ἐν τῷ πρώτῳ τεύχει τῆς Ἐφημερίδος ταύτης σελ. 44, ἀριθ. 26, καὶ ἦν μέλλομεν, ὡς προσηγγηλαίμεν ἤδη, νὰ ἐκδώσωμεν μετ' εἰκόνας καλῆς.

Καὶ ἐκεῖνα μὲν, τὰ παλαιότερα δηλαδὴ, καθ' ὑπολογισμοὺς γενομένου (1) ἀνάγονται εἰς τὸ δεύ-

τερον ἡμισυ τοῦ 6^{ου} π. Χ. αἰῶνος (μετὰ τὸ 550 δηλ. π. Χ.) ταῦτα δὲ, τὰ νεώτερα δηλαδὴ, ἀνακτεῖα εἰς τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος (δηλ. περὶ τὸ 480 π. Χ.). Μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονικῶν ὁρίων, ἦτοι μεταξὺ τοῦ 550 καὶ 480 π. Χ. φρονοῦμεν εἶναι πρέπει νὰ καταταχθῶσι καὶ τὰ ἡμέτερα τρία ἀγαλμάτια.

Καὶ τὸ μὲν παλαιότερον ἔριον ἐξηγάγομεν ἐκ τῆς ἐργασίας μόνης, τὸ δὲ νεώτερον καὶ ἐκ τοῦ τόπου τῆς εὐρέσεως: διότι γνωστὸν εἶνε ἤδη ἐξ ὧν ἐδημοσίευσαν ἐν τοῖς δύο προηγουμένοις τεύχεσι τῆς Ἐφημερίδος ταύτης (1), ὅτι τὰ περὶ ὧν ὀλόγως ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως ἀγαλμάτια εὐρέθησαν ἐπὶ τοῦ κατωτάτου στρώματος τῆς τεχνικῆς ἐπιχώσεως, τὸ ὅποιον ἐκαλύπτετο ὑπὸ μαρμαρινῆς λατύπης: ἐξ οὗ προκύπτει προδηλότατα, ὅτι τὰ ἔργα ταῦτα ἐρρίφθησαν ἐκεῖ μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ δευτέρου Παρθενῶνος. Εἶνε λοιπὸν, εἰ μὴ καὶ παλαιότερα ὀλίγον, σύγχρονα τουλάχιστον τοῦ πρώτου ἡμισεύου τοῦ 5^{ου} π. Χ. αἰῶνος.

Ταῦτα γενικώτερον μόνον ἐκρίναμεν καλὸν νὰ σημειώσωμεν περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν ἀγαλματίων. Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅμως, εἶναι διὰ νὰ ὀρισθῇ ἀκριβέστερον ἡ ἐποχὴ αὐτῶν καὶ διὰ νὰ καταταχθῶσιν ἐν τῇ οἰκειᾷ θέσει, ἦν πρέπει νὰ λάβωσιν ἐν τῇ ἱστορικῇ τῆς τέχνης ἀνατύξει, πραγματικῶς ἀκριβῆ παραβολὴ πρὸς πάντα τὰ σωζόμενα ἔργα τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς ἐργασίας, ἅπερ δὲν εἶνε οὐτε τοῦ παρόντος χρόνου, ἀλλ' οὐτε πρὸ πάντων τοῦ παρόντος τόπου νὰ πράξωμεν: ἀλλὰ καὶ ἂν ἐπιχειροῦμεν τοῦτο, φρονοῦμεν, εἶναι δὲν ἠθέλαμεν φθάσει εἰς ὀρισμὸν καὶ βέβαιον συμπέρασμα, διότι πολλὰ ὀλίγα σχετικῶς σωζόμενα ἔργα τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς τέχνης, καὶ τούτων τὰ μὲν πλεῖστα κολοῦσι καὶ ἀνεῦ ὀρισμένης χρονολογίας, ἅπαντα δὲ ἀγνώστων τεχνιτῶν. Πᾶν λοιπὸν συμπέρασμα διὰ τὴν διαδοχικὴν πρόδον καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς τέχνης ἠθέλει εἶσθαι τουλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος, ὅχι μόνον ἐπισφαλῆς, ἀλλὰ καὶ λίαν τολμηρὸν.

Ἵπολειπεται ἡμῖν ἀκόμη, πρὶν ἢ δώσωμεν πέρασ εἰς τὸ ἄβρον ἡμῶν τοῦτο, νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων τί ἐν ἑκαστῶν τῶν ἀγαλματίων παριστά-

(2) Τεύχ. Α'. σελ. 34 καὶ Β'. σελ. 97.

(1) O. Rayet ἐν *Monuments Grecs*, ἀριθ. 6. 1877, σελ. 6. Albert Dumont ἐθα ἀνωτέρω, ἀριθ. 7. 1878, σελ. 3. Περὶ καὶ Ἄρχ. Ἐφημ. περίοδ. Γ' σελ. 94 καὶ 95.

νει. Εὐθὺς ἐκ πρώτης ὄψεως παρατηρεῖ τις, ὅτι ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν εἰκόνας λατρείας (Cultus-Bilder), ἐπομένως, ὅτι τὰ ἀγαλμάτια παριστάνουσι θεότητας. Ἄλλὰ ποίας θεότητας; Περὶ μὲν τῶν δύο μικροτέρων, τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ μεζονος πληρεστέρου ἀγαλμακτίου ἀπεικονισμένων, οὐδὲν γνωρίζομεν νὰ εἰπωμεν, ἅτε οὐδενὸς συμβόλου ἢ ἄλλου τινὸς γνωρίσματος ὑπάρχοντος, ἐρ' οὐ στηριζόμενοι νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην· ἐν δὲ τῷ μεζονι σωστέρῳ ἀγαλμακτίῳ δυνάμεθα ἴσως νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὴν Ἀφροδίτην, ἂν μάλιστα τὸ ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτῆς χειρὶ πτηρῶν ἦνε, ὡς ὑποθέτομεν, περὶστερά.

Δὲν εἶνε βεβαίως ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσωμεν διὰ μακρῶν ἐνταῦθα, ὅτι ἡ θεὰ αὕτη ἐλατρεύετο ἐν

Ἀθήναις καὶ ἐτι διὰ τὴν λατρείαν αὐτῆς περιφανεῖς τεχνίται τοῦ ἀττικοῦ ἐργαστηρίου, οἳ οἱ Κάλαιμις ὁ Φειδίας, ὁ Ἄλλαμένης κατεσκευάσαν εἰκόνας παριστώσας τὴν θεὰν ἐνδεδυμένην, κατ' ἐν δηλαδὴ τρόπον παρίστατο ἡ ἀρχαϊκὴ Ἀφροδίτη διὰ τὴν λατρείαν (1).

Ἡ συνήθεια αὕτη τοῦ παριστᾶν τὴν εἰκόνα τῆς θεᾶς ἐνδεδυμένην εἶνε γνωστὸν, ὅτι διατηρήθη ἐκ Ὀρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους, ἐτε ἡ τέχνη εἶχεν ἐξέλθῃ πλέον τῶν περιορισμένων αὐτῆς ὁρίων· οὕτω π. γ. οἱ Κῶοι ἐπροτίμησαν τὴν ἐνδεδυμένην Ἀφροδίτην τοῦ Πραξιτέλους τῆς γυμνῆς αὐτοῦ Κνιδίας (2).

Κ. Δ. ΜΥΛΩΝΑΣ

ΣΥΜΜΙΚΤΑ.

ΑΡΧΑΙΟΣ ΜΟΥΣΒΑΙΝΟΣ ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΛΑΤΗΡ

Ἄλλομένους νίκησεν! Ἐπαίνετος οὐνεκα τοῦδε:
Ἄ.

(1) Ὅτι ἐνδεδυμένην πρέπει νὰ ἕνωσῶμεν αἱ εἰκόνας τῆς Ἀφροδίτης, αἱ ὑπὸ τοῦ Κάλαιμιδος, Φειδίου καὶ Ἄλλαμένου ποιηθεῖσαι πρὸς Gerhard über Venusidole in Gesammelten Akademischen Abhandlungen u. kleinen Schriften, Band I p. 259 fig. Millin, Galerie mythologique. XLVIII, 176. Plaus. III 15, 11.

(2) Plin. N. H. XXXIV, 4. 5. Pfeil, Zeitschr. Num. K. G. I. s. 340.

Πλατυστροφία

Ἄδελφον Ρωμαίδων, Ἀθήνησιν.

ΑΓΑΛΜΑΤΙΑ ΕΚ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ